

Masakr v Sabře a Šatíle

Na úsvite 20. století byla židovská přítomnost v Palestině skromná: roztroušené zemědělské **kibucy**, několik městských komunit a oživení hebrejštiny omezené převážně na liturgii a vědu. Krajina se začala měnit díky **Haavarské (Převodové) dohodě** z roku 1933 a **Éviané konferenci** z roku 1938, které obě – velmi odlišnými způsoby – usnadnily židovskou emigraci z nacisticky ovládané Evropy. Během několika let se imigrace znásobila a židovskou populaci v Palestině několikanásobně zvýšila, což transformovalo demografickou bilanci a politický horizont země.

Balfourova deklarace z roku 1917, později začleněná do podmínek **britského mandátu**, slíbila podporu „založení národního domova pro židovský lid v Palestině“, přičemž – klíčově – stanovila, že „nic se nesmí udělat, co by mohlo ohrozit občanská a náboženská práva stávajících nedávno židovských komunit“. Přesto od nejranějších dnů sionistického hnutí jeho vedení mluvilo o *dobývání* a *kolonizaci* jako nezbytných fázích k dosažení státnosti. Myslitelé jako Theodor Herzl, Chaim Weizmann a později David Ben-Gurion diskutovali ne o tom, zda by židovský státní útvar měl v Palestině existovat, ale o tom, jak ho v zemi již obydlené zajistit a rozšířit.

Pro původní obyvatelstvo – muslimy, křesťany i Židy – vyvolala vyhlídka rozsáhlé imigrace pod koloniálním mandátem úzkost i odpor. Arabské vzpoury konce 30. let odrážely obavy, že to, co bylo prezentováno jako útočiště před evropskými pronásledováními, se v praxi stává nástrojem vyvlastňování. To, co začalo jako paralelní komunity pod osmanskou nadvládou, bylo pod britským dohledem přetvářeno v rivalizující národní projekty.

Nakba

V listopadu 1947 navrhla **Plán OSN na rozdělení (Rezoluci 181)** rozdělit zemi na dva státy, přidělujíc **56 procent Palestiny** židovské populaci, která tehdy tvořila zhruba třetinu obyvatel a vlastnila asi **7 procent země**. Pro palestinskou arabskou většinu se to zdálo méně kompromisem než vyvlastněním schváleným mezinárodním dekretem. Když mezi komunitami vypukla občanská válka a Britové se stáhli, sionistické síly rychle zajistily a rozšířily území jim přidělené.

Do roku 1948 se události zrychlily za hranice možného. Ozbrojený boj, který sionističtí paramilitanté – zejména **Irgun** a **Lechi** – vedli proti arabským komunitám i britské správě, se rozšířil v otevřenou povstaleckou činnost. Jejich bombové útoky a atentáty zasahovaly daleko za hranice Palestiny; jeden útok dokonce zasáhl **britské velvyslanectví v Římě**. Vyčerpaná a stále méně schopná zvládnout násilí Británie **vzdala svůj mandát** a předala neřešitelnou otázku Palestiny nově založeným **Spojeným národům**.

Výsledkem byla **Nakba** – „Katastrofa“ –, při níž bylo více než **700 000 Palestinců** vyhnáno nebo uprchlo z domovů uprostřed systematických kampaní zastrásování a ničení. Vesnice

byly srovnány se zemí, rodiny rozptýleny do sousedních arabských států a národní společnost byla téměř přes noc rozložena. Spojené národy uznaly jejich situaci prostřednictvím **Rezoluci 194** (prosinec 1948), která potvrdila právo uprchlíků na návrat nebo odškodnění. Tato slib však nikdy nebyl vymáhán. Jeho neplnění umožnilo Izraeli upevnit nové hranice a arabským hostitelským zemím považovat přítomnost uprchlíků za *dočasnou* – provizorní stav, který trvá již více než sedm desetiletí.

Palestinská diaspora

Násilí roku 1948 zanechalo krajinu v ruinách a exilu. Mezi **10 000 a 15 000 Palestinců** bylo zabito během bojů, zatímco tisíce dalších byly zraněny v masakrech a vyhánění prováděných při dobývání měst a vesnic. Současný výzkum, včetně pečlivé dokumentace historika **Walida Khalidiho** v knize *All That Remains*, zaznamenává zničení **více než 400 palestinských vesnic**, z nichž některé byly úplně vymazány z mapy, jejich ruiny později překryty novými izraelskými osadami nebo lesy vysazenými Židovským národním fondem, aby zakryly stopy osídlení.

Do léta roku 1949 dosáhla **populace uprchlíků zhruba 750 000**, z předválečné arabské populace 1,2 milionu. Rodiny prchaly vlnami: nejprve z pobřežních měst jako Jaffa, Haifa a Akko; poté z Galileje a středních vysočin, jak sionistické milice – brzy integrovány do **Izraelských obranných sil (IDF)** – postupovaly podle **Plánu Dalet**, strategického plánu, který autorizoval depopulaci oblastí považovaných za nepřátelské nebo strategicky důležité.

Sousední země absorbovaly lidský příliv nerovnoměrně.

- **Jordánsko** přijalo největší podíl, kolem **350 000**, z nichž mnozí později získali jordánské občanství.
- **Gaza**, pod egyptskou správou, přijala přibližně **200 000**, což její úzký pruh naplnilo jednou z nejhustěji osídlených oblastí na světě.
- **Libanon** přijal asi **100 000–120 000**, kteří byli umístěni v rychle postavených táborech kolem Tyru, Sidonu a Bejrútu.
- **Sýrie** přijala **80 000–90 000** a přesídlila je kolem Damašku a Aleppa. Menší počty dorazily do **Irák** a **Egypta vlastního**, ačkoli tito uprchlíci se často znovu stěhovali v hledání stability a práce.

Spojené národy zřídily v roce 1949 **Agenturu OSN pro pomoc a práci pro palestinské uprchlíky (UNRWA)**, aby poskytla jídlo, ubytování a školství. Přestože byl mandát agentury určen jako dočasné humanitární opatření v očekávání repatriace, stal se lešením trvalého patového stavu. Zatímco **Rezoluci 194** uznala právo uprchlíků na návrat, ani mezinárodní společenství, ani nový stát Izrael nepodnikly kroky k jejímu prosazení. Arabské hostitelské státy, odvolávající se na stejnou rezoluci, odmítly udělit občanství s odůvodněním, že by to legitimovalo izraelské odmítnutí repatriace vysídlených. Tak se od počátku uprchlíci z roku 1948 ocitli mezi dvěma negacemi: popíráním návratu a popíráním příslušnosti.

Palestinští uprchlíci v Libanonu

Libanon, nejmenší ze sousedních států Palestiny, nesl zátěž nepřiměřeně velkou k jeho velikosti a křehké sociální struktuře. Když první vlny uprchlíků překročily jeho jižní hranici v roce 1948, dorazili vyčerpaní, často pěšky nebo na oslech, nese jen klíče od svých domovů a listiny o ztraceném majetku. Mezi lety 1948 a 1949 vstoupilo do Libanonu kolem **100 000 až 120 000 Palestinců** – zhruba šestina celkové populace uprchlíků vytvořené válkou. Nově založená **Agentura OSN pro pomoc a práci (UNRWA)** je registrovala **127 000** do roku 1952 a usadila rodiny v provizorních táborech poblíž Tyru, Sidonu, Tripolisu a na okrajích Bejrútu.

Přijetí v Libanonu bylo ovlivněno jeho vlastní **konfesionální rovnováhou** – křehkým rozdělením moci mezi maronitské křesťany, sunnitské a šíitské muslimy a drúzy – a obavou, že udělení občanství desítkám tisíc převážně sunnitských uprchlíků naruší tuto rovnováhu. Na rozdíl od Jordánska, které později naturalizovalo mnoho Palestinců, Libanon je nechal **bez státní příslušnosti**, nabízel pobyt, ale ne národnost. Byli označováni jako *hosté*, termín, který naznačoval jak dočasnou ochranu, tak politické vyloučení.

Zpočátku žili uprchlíci v stanech rozestavěných na bahenních parcelách, závislí na dávkách UNRWA a nouzové pomoci. Postupem času se stany změnilly v chatrče se zinkovými střechami a později v betonové boudy, ale jejich **právní nestálost** zůstala zakotvená. Zákonem byli Palestinci zbavováni práva vlastnit nemovitosti, vstupovat do odbore nebo pracovat ve více než sedmdesáti profesích, včetně medicíny, práva a inženýrství. Pohyb mezi tábory a městy vyžadoval povolení; přístup ke vzdělání a zdravotní péči závisel na chronicky podfinancovaném systému UNRWA.

Dvanáct oficiálních táborů se postupně vytvořilo, od **Ein el-Hilweh** poblíž Sidonu – nyní největšího v Libanonu – po **Šatilu** a **Bourj el-Barajneh** v Bejrútu. Přeplněnost brzy dosáhla ohromující hustoty: v Šatíle žilo **30 000 lidí na méně než půl kilometru čtverečního**. Infrastruktura byla minimální; kanalizace a vodovody chátraly; elektřina blikala jen několik hodin denně. Přesto se uprostřed nedostatku tábory staly prostory odolnosti – se školami, klinikami a politickými organizacemi, které udržovaly kolektivní identitu zakotvenou v *právu na návrat*.

Libanonské úřady, podporované velkou částí politického establishmentu, trvaly na tom, že přítomnost Palestinců je dočasná. Tato insistence nebyla jen demografická, ale i ideologická: argumentovalo se, že integrace uprchlíků by rozpustila samotný nárok, že se jednou musí vrátit do své vlasti. V důsledku toho se **palestinský exil v Libanonu stal jak humanitárním stavem, tak politickým prohlášením** – viditelným svědectvím rány, kterou arabský svět slíbil nikdy nedávat předčasně.

Právo na návrat

Po desetiletí nebyly tábory jen geografii exilu, ale pomalu couvající morální nouzí. Představte si generace narozené v uličkách s stany, kde dům vašich prarodičů existuje jen v paměti klíče schovaného pod polštářem – kde vám je opakovaně a oficiálně řečeno, že nikdy nebudete patřit. Po více než třiceti letech, kdy **právo na návrat** zůstalo papírovým slibem, rezoluce OSN se ozývaly, ale nebyly prosazeny, a hostitelské státy považovaly vysídlení za dočasný administrativní problém, mnoho Palestinců v Libanonu čelilo ponurému aritme-

tickému výpočtu: žádné občanství, omezená práce, omezené vzdělání a žádná právní cesta k získání půdy nebo důstojnosti. Chudoba nebyla jen materiální; byla právní: stav produkováný a posílený zákony a politikami, které činily trvalost nemožnou.

Není těžké vidět, jak takový stav radikalizuje. Když diplomatická řešení zasekávají a mezinárodní instituce selhávají v prosazování, běžní lidé často sahají po nástrojích v dosahu – nejprve organizovaná politika, a pak pro některé ozbrojený odpor. Vznik Organizace pro osvobození Palestiny (PLO) a jejich složek partyzánských skupin musí být čten proti pozadí této deprivace. Pro mnoho uprchlíků byl boj se zbraní ne abstraktní ideologií, ale konkrétní odpovědí na každodenní ponižení: popírání základních občanských a ekonomických práv, uzavírání hranic a pomalé vymazávání domova. Pro populaci, která sledovala, jak jsou v roce 1948 vesnice srovnány se zemí a sousedi vyhnáni, a pak viděla, jak mezinárodní systém uznává jejich práva bez jejich prosazování, násilí začalo vypadat jako jediný jazyk schopný produkovat pozornost, vliv a – jakkoli tragicky – bezpečí.

Tato lidská logika pomáhá vysvětlit, proč ozbrojené frakce zakládaly základny v táborech a kolem nich, proč tam organizovaly sociální služby a proč se tábory v průběhu času militarizovaly. Neomlouvá to následné škody. Partyzánské operace přes izraelskou hranici vyvolávaly odplaty, které padaly převážně na civilisty; kolektivní tresty prohlubovaly libanonské obavy a poskytovaly záminky pro tvrdší opatření. Stručně řečeno, obrat k síle vytvořil zpětnou vazbu: bezstátnost a marginalizace tlačily část uprchlické populace k militantismu; militantismus vyvolával vojenské odpovědi a politickou delegitimizaci; tyto odpovědi posilovaly vyloučení uprchlíků.

Z tohoto pohledu nebyla invaze roku 1982 – a následný masakr v Sabře a Šatíle – spontánním prasknutím, ale katastrofálním koncovým bodem řetězce, který byl vytvořen selhanými právy, zkrácenými řešeními a eskalujícími cykly odplaty. Morální složitost je zjevná: stát a mezinárodní systém, které vytvořily patový stav táborů, nesou odpovědnost za vytvoření podmínek, ve kterých se lidé cítili nuceni odolávat – ale odpor, který přijímá násilnou formu, zvláště když cílí na civilisty, také produkuje nové oběti a rozšiřuje morální propast.

Právo na odpor

Mezinárodní právo samo nabízí určité základy pro to, jak byly tyto volby později ospravedlnovány. Podle **Čtvrté ženevské úmluvy** a **Dodatkového protokolu I z roku 1977** má populace žijící pod **zahraniční okupací** právo odolávat této okupaci – včetně, za určitých okolností, ozbrojenými prostředky –, pokud takový odpor respektuje zákazy útoků na civilisty. Valné shromáždění OSN toto princip opakovaně potvrdilo během 60. a 70. let v rezolucích, které uznaly „legitimnost boje lidí pod koloniální a zahraniční nadvládou za uplatnění práva na sebeurčení“.

Zda se tyto ustanovení vztahují na Palestince **žijící v exilu** spíše než přímo pod okupací, je předmětem debaty. Jejich země a domovy zůstaly pod kontrolou státu Izrael, přestože oni sami byli uzavřeni v sousedních územích, odepřeni návratu a efektivně bez státní příslušnosti. Pro mnoho palestinských myslitelů a právníků tento exil právo na odpor nezrušil; pouze přesunul bojiště. Z jejich pohledu se právo na ozbrojený odpor rozšířilo na lid, jehož

okupace je následovala přes hranice – prostřednictvím vyhánění, blokad a vojenských nájездů do samotných uprchlických táborů.

V praxi tyto právní argumenty málo měnily skutečnou realitu: Izrael považoval veškerou ozbrojenou aktivitu z libanonského území za agresi, zatímco Libanon považoval uprchlické bojovníky za hosty i zátěž. Výsledkem byl stát v rámci státu – **kvazi-autonomní přítomnost PLO v jižním Libanonu** –, kterou někteří tolerovali a jiní nenáviděli. Jak 70. léta plynula, tábory se staly nejen symboly deprivace, ale i frontovými liniemi rozšiřujícího se regionálního konfliktu.

PLO v Libanonu

Na konci 60. let se libanonské uprchlické tábory staly epicentrem palestinského národního hnutí v exilu. Po **Šestidenní válce 1967** a izraelské okupaci Západního břehu a Gazy se palestinské odbojové skupiny ocitly rozptýlené po arabském světě, jejich základny v Jordánsku, Sýrii a Libanonu se změnily v uzly transnárodního boje.

V **září 1970** jordánská monarchie vyhnala PLO po krvavé občanské válce známé jako **Černý září**. Tisíce bojovníků uprchly na sever přes hranici do Libanonu, kde tábory nabízely útočiště i snadné rekruty. Příliv transformoval libanonskou politickou rovnováhu. PLO vybudovala paralelní správu – provozovala školy, nemocnice a sociální systémy prostřednictvím své **Palestinské červené půlměsíce**, zatímco organizovala ozbrojená křídla jako **Fatah**, **Národní frontu osvobození Palestiny (PFLP)** a **Demokratickou frontu osvobození Palestiny (DFLP)**.

Pro mnoho uprchlíků představoval příchod PLO symbol posílení: poprvé od roku 1948 nebyli Palestinci jen příjemci pomoci, ale aktéři svého vlastního osudu. Pro velkou část libanonského politického establishmentu to však vypadalo jako stát v rámci státu. Přeshraniční nájezdy do severního Izraele přitahovaly odplaty ve formě náletů, které zabíjely libanonské civilisty a ničily infrastrukturu, prohlubující resentment mezi komunitami, které si nevybraly hostit válku.

Ne snadná koexistence mezi libanonským státem a PLO byla formalizována v **Dohodě z Káhiry z roku 1969**, kterou zprostředkovala Egypt. Udělovala Palestincům omezenou autonomii v táborech a právo nosit zbraně za účelem odporu proti Izraeli – bezprecedentní ústupky na suverénním libanonském území. Po určitou dobu tento úspěch udržoval křehkou rovnováhu: Libanon mohl prohlašovat solidaritu s palestinskou věcí, zatímco přenášel odpovědnost za blahobyt a bezpečí uprchlíků.

Ale jak se libanonské sektářské napětí zhoršovalo, dohoda se rozpadla. Vojenská síla a politický vliv PLO rostly, spojovaly ji s levicovými a muslimskými frakcemi v libanonské **občanské válce 1975–1990**, zatímco pravicové křesťanské milice, zejména **Falangisté**, začaly Palestince považovat za demografickou hrozbu i cizí armádu. Střety mezi falangisty a silami spojenými s PLO vypukly po Bejrútu a na jihu, měnící čtvrti a tábory v frontové linie.

Izrael, sledující chaos přes hranici, začal Libanon považovat nejen za bezpečnostní hrozbu, ale i příležitost. Izraelské vedení usilovalo o vojenské neutralizování PLO, zatímco pěstovalo

aliance s křesťanskými milicemi sdílejícími společného nepřítele. Od konce 70. let Izrael dodával zbraně, výcvik a logistickou podporu **Armádě jižního Libanonu (SLA)** a prvkům **falangistického hnutí**, efektivně konstruujícího proxy síly podél své severní hranice.

V **březnu 1978**, po útoku PLO na izraelskou pobřežní dálnici, který zabil třicet osm civilistů, Izrael zahájil **Operaci Litani**, invazí až k řece Litani a zabitím více než tisíce libanonských a palestinských civilistů. Ačkoli byla operace ospravedlněna jako protiteroristické opatření, jejím skutečným cílem bylo odtlačit PLO na sever a vytvořit vyrovnávací zónu hlídkovanou SLA. V reakci byla nasazena **Dočasná síla OSN v Libanonu (UNIFIL)**, ale její mandát byl slabý a přítomnost převážně symbolická.

Následující roky byly svědkem cyklu eskalace: nájezdy PLO, izraelské nálety, odplaty dělostřelectvem a postupné zakořenění obou stran. Do roku **1981** izraelští úředníci tvrdili, že přeshraniční palba zabíjí více než dvě stovky Izraelců ročně, zatímco libanonská města trpěla pravidelnými bombardováními. Ve stejném období **Ariel Šaron**, tehdejší izraelský ministr obrany, vymyslel širší plán – rozdrtit PLO vojensky, vyhnat ji z Libanonu a instalovat v Bejrútu přátelskou křesťanskou vládu pod vedením **Bašira Gemayela**, maronitského falangistického vůdce.

Invaze 1982: Operace Mír pro Galileu

Dne **6. června 1982** Izrael zahájil rozsáhlou invazi do Libanonu pod krycím názvem **Operace Mír pro Galileu**. Oficiálně byl stanovený cíl omezený: odtlačit palestinské partyzánské síly čtyřicet kilometrů na sever od hranice, aby se zastavila přeshraniční raketová palba. Ve skutečnosti byl rozsah operace nakreslen mnohem ambiciózněji ministrem obrany **Ariel Šaronem** a schválen premiérem **Menachemem Beginem**. Nevyřčené cíle zahrnovaly zničení **vojenské a politické infrastruktury PLO**, vyhnání jejího vedení z Libanonu a instalaci pro-izraelské vlády v Bejrútu pod **Baširem Gemayelem**, maronitským falangistickým vůdcem.

Rozsah ofenzívy odhalil její skutečný záměr. Téměř **60 000 izraelských vojáků**, podporovaných **800 tanky, obrněnými brigádami a leteckými escadrami**, překročilo hranici v koordinovaných útocích podél pobřeží, skrz střední vysočiny a ve východním údolí Bekaa. Invaze rychle přemohla pozice UNIFIL a libanonské vesnice, postupujíc daleko za 40kilometrový limit během dnů. Do 8. června izraelské síly dobyly **Tyr** a **Sidon**; do 14. června byl **Bejrút** sám obklíčen – město s téměř milionem civilistů, nyní pod belhau.

Lidské ztráty byly ohromující. Podle libanonských vládních odhadů bylo **přibližně 17 000–18 000 lidí** – převážně civilistů – zabito v počáteční fázi války a tisíce dalších zraněny. Celé čtvrti v Sidonu a západním Bejrútu byly srovnány se zemí pod soustředěným bombardováním. Novináři na místě, včetně **Roberta Fiska** a **Thomase Friedmana**, popisovali scény apokalyptického ničení: nemocnice fungující na svíčkovém světle, těla naskládaná v uličkách a děti nesoucí bílé vlajky při hledání vody.

Obléhání Bejrútu

Do konce června zbývající bojovníci PLO – zhruba **11 000** – byli zakořeněni v západním Bejrútu, obklíčeni Izraelskými obrannými silami (IDF) ze země, moře a vzduchu. Obléhání trvalo téměř deset týdnů. Izraelské dělostřelectvo a nálety bůšily do hustě osídlených čtvrtí dnem i nocí, odřízly elektřinu, jídlo a lékařské zásoby. Nemocnice jako Gaza Hospital a Ma-kassed byly zahlceny. Počet mrtvých rostl denně. Západní diplomaté přirovnávali bombardování k obléhání Stalingradu a poznamenali, že izraelská palebná síla proti uvězněné civilní populaci byla „úplně nepřiměřená“.

Mezinárodní pobouření narůstalo. **Bezpečnostní rada OSN** odsoudila invazi v **Rezoluci 508**, vyzývající k okamžitému příměří. Americký vyslanec **Philip Habib** neúnavně vyjednával, aby uzavřel příměří. Po týdnech tlaku byla v **srpnu 1982** dosažena dohoda:

- **PLO by evakuovala** Bejrút pod ochranou **Multinacionálních sil (MNF)** složených z amerických, francouzských a italských vojáků.
- Izrael by zastavil postup a zaručil bezpečí civilistů zanechaných za sebou.
- MNF by zůstala dočasně, aby dohlédla na přechod a zabránila odplatám.

Mezi **21. srpnem a 1. zářím** téměř **14 400 bojovníků PLO** a jejich rodiny opustilo Bejrút směrem do Tuniska, Sýrie a jiných arabských států. Evakuace proběhla pod mezinárodním dohledem a tehdy byla oslavována jako diplomatický úspěch – řádný konec obléhání, který by konečně mohl stabilizovat Libanon.

Ale mír se ukázal jako klamný. Izrael se nestáhl z periferie Bejrútu, jak slíbil; jeho síly zůstaly rozmístěny kolem města. Dne **14. září**, jen dny po odplutí posledního konvoje PLO z přístavu, obrovská exploze roztrhala falangistické velitelství ve východním Bejrútu a zabila prezidenta volbu **Bašira Gemayela** – hlavního izraelského spojence a klíčový kámen Šaronova poválečného politického vidění. Atentát, připisovaný členovi Syrské sociálně nacionalistické strany, rozbil izraelské plány a ponořil Libanon zpět do chaosu.

Masakr v Sabře a Šatíle

Když izraelské tanky vstoupily do **západního Bejrútu** dne **15. září 1982**, čtvrt **Sabra** a přilehlý **uprchlický tábor Šatíla** ležely v oblasti, kterou rychle uzavřely. Byly to hustě osídlené čtvrti s odhadem **20 000–30 000 civilistů**, převážně palestinských uprchlíků a chudých libanonských šíitských rodin. Poslední bojovníci PLO opustili město o dva týdny dříve. Zůstali jen neozbrojení civilisté – muži, ženy, děti a staří – věřící, že jsou pod ochranou příměří zaručeného Spojenými státy a Izraelem.

Atentát na **Bašira Gemayela**, falangistického vůdce, poskytl záminku pro pomstu. Odpoledne **16. září** se **ministr obrany Ariel Šaron** a **náčelník generálního štábu Rafael Eitan** setkali s **falangistickými veliteli**, včetně **Elieho Hobeiky**, v pokročilém velícím postu Izraelských obranných sil poblíž mezinárodního letiště v Bejrútu. Falangisté – blízcí spojenci Izraele – byli autorizováni vstoupit do táborů „k vyplenění zbytků teroristů“. Izraelští důstojníci koordinovali logistiku, poskytli transport a obklopili oblast vojáky a obrněnými vozidly. Také odpálili **osvětlovací světlice** během nocí, aby usnadnili operace milicí.

Jakmile uvnitř, falangistické jednotky začaly zabíjet bez rozdílu. Během následujících **čtyřiceti hodin**, od čtvrtého večera do sobotního rána, se pohybovaly z domu do domu, popravovaly celé rodiny, znásilňovaly ženy a buldozery zakopávaly těla do masových hrobů. Mnoho obětí bylo zastřeleno zblízka; jiné zabity noži nebo granáty. Přeživší později popisovali ulice lemované mrtvolami a páchoucí zápach rozkladu plnicí vzduch.

Během masakru **izraelští vojáci udržovali kordony** kolem táborů a kontrolovali vstupní a výstupní body. Zprávy o zvěrstvích začaly filtrovat k izraelským velitelům rádiově během hodin. Pozorovatelé z **Mezinárodního červeného kříže** a novináři v přilehlých čtvrtích také upozornili důstojníky IDF na masová zabíjení. Přesto armáda nezasáhla. Zabíjení pokračovalo téměř dva plné dny, než byly milice konečně nařizeny ven ve 8:00 ráno **18. září**, po mezinárodní pobouření a přímých protestech USA.

Oběti a důkazy

Počet mrtvých zůstává sporný, ale děsivý v jakémkoli sčítání.

- **Mezinárodní výbor Červeného kříže** hlásil nejméně **1 500 obnovených těl**, s celkovými úmrtími možná dosahujícími **3 000**.
- **Vyšetřování Valného shromáždění OSN (1982)** odhadlo mezi **2 750 a 3 500** mrtvými.
- **Izraelská Kahanova komise** potvrdila **700–800** identifikovaných obětí, ale uznala, že mnohem více zahynulo.

Mezi mrtvými byli Palestinci, libanonské šíité a několik Sýřanů – prakticky všichni civilisté.

Odpovědnost a spoluúčast

Ačkoli masakr provedla **falangistická milice**, **zapojení izraelské velící struktury** do umožnění operace bylo nepopiratelné. Izraelské síly:

- **Autorizovaly** vstup falangistů do táborů.
- **Obklíčily** oblast a zabránily civilistům v úniku.
- **Osvětlili** noční oblohu pro pohodlí vrahů.
- **Obdržely zprávy** o masových zabíjeních a nic neudělaly po téměř dva dny.

Když 18. září vstoupili do Šatíly první mezinárodní novináři – včetně **Roberta Fiska, Lorena Jenkinse a Janet Lee Stevens** – našli noční můru: uličky ucpané těly, buldozerem vykopané jámy plné mrtvol a přeživší bloudící v šoku. Obrazy se vryly do globálního vědomí a rozbily izraelské tvrzení, že usiluje o „mír pro Galileu“.

Vyšetřování a globální reakce

Masakr vyvolal okamžité mezinárodní pobouření. **Valné shromáždění OSN v Rezoluci 37/123** (prosinec 1982) ho odsoudilo jako „akt genocidy“ a považovalo Izrael za odpovědného za selhání v prevenci. V samotném Izraeli dosáhla veřejná hněv nebývalé úrovně: odhadovaných **400 000 lidí** – téměř jedné desetině populace – pochodovalo v **Tel Avivu** s požadavkem na odpovědnost.

Pod veřejným tlakem izraelská vláda zřídila v roce 1983 **Kahanovu komisi pro vyšetřování**. Její závěry byly odsuzující, ačkoli pečlivě formulované. Komise rozhodla, že:

- Izrael nese „**nepřímou odpovědnost**“ za masakr.
- **Ariel Šaron** je „osobně odpovědný“ za selhání v přijetí opatření k prevenci krveprolití navzdory jasným varováním.
- Jiní vysokí úředníci, včetně **Rafaela Eitana**, nesou „osobní vinu“.

Šaron byl nucen rezignovat z funkce ministra obrany, přestože zůstal v kabinetu a o dvě desetiletí později se stal premiérem. Žádný izraelský nebo falangistický důstojník nebyl za masakr nikdy trestně stíhán. V roce 2001 se přeživší domáhali spravedlnosti prostřednictvím **belgického případu válečných zločinů** proti Šaronovi a dalším, ale případ byl v roce 2003 zamítnut z důvodu jurisdikce.

Multinacionální síly (MNF) – jejichž předchozí stažení zanechalo tábory nechráněné – se vrátili do Bejrútu koncem září 1982, ale jejich přítomnost nemohla vrátit to, co se již stalo. Během měsíců vypuklo nové násilí: sebevražedné bombové útoky proti americkým a francouzským vojákům, stažení západních sil a hlubší pád Libanonu do chaosu. Uprostřed ruin západního Bejrútu přeživší Sabry a Šatíly pohřbívali své mrtvé do rychle vykopaných masových hrobů a začali dlouhou, neviditelnou prací truchlení.

V **Libanonu** Sabra a Šatíla prohloubily sektářské rány. Pro křesťanské milice to upevnilo dědictví viny a odplaty; pro šítské a palestinské komunity se stalo symbolickým shromážděním utrpení a nespravedlnosti. Občanská válka pokračovala dalších osm let, zanechávajíc asi **150 000 mrtvých**, než **Taifská dohoda (1989)** konečně obnovila křehký mír. Přesto uprchlíci zůstali vyloučeni z národního kompaktního uspořádání této dohody, stále bez občanství nebo majetkových práv, stále uzavřeni v táborech, které byly domovem jejich rodičů a prarodičů.

Mezinárodně masakr odhalil limity humanitárního práva, když chybí politická vůle. **Rezoluce OSN, Ženevské úmluvy** a vzešlý koncept „**odpovědnosti chránit**“ všechny prohlašovaly povinnosti k prevenci zvěrstev, přesto žádná se nepřeložila do efektivního prosazení. Belgický případ válečných zločinů na počátku 2000. let krátce znovu otevřel otázku odpovědnosti, ale byl nakonec omezen reformou jurisdikce. Dodnes žádný soud nerozhodl o zabíjeních v Sabře a Šatíle.

Kulturně masakr přetrvává jako rána i zrcadlo. Filmy jako **Ari Folmanův Valčík s Bašírem** (2008) prozkoumávají strašidelné vzpomínky izraelských vojáků na spoluúčast; literární díla jako **Elias Chouryho Brána slunce** a **Roberta Fiska Lituj národa** dokumentují lidskou devastaci s pálivou intimností. Pro Palestince je výročí každého září méně vzpomínkou než rituálem kontinuity – připomínkou, že ta samá bezstátnost, která je nechala nechráněné v roce 1982, přetrvává dnes v libanonských táborech a přes okupovaná území.

O čtyři desetiletí později zůstává **Sabra a Šatíla** více než historickou epizodou; je to morální milník. Vynucuje konfrontaci s následky nevyhojeného vysídlení, nesplněných slibů, netrestané beztrestnosti. Ukazuje, že když je celý lid zbaven právní příslušnosti, násilí se nestává anomálií, ale nevyhnutelností čekající na svou hodinu.

Přeživší masakru jsou nyní staří, jejich vzpomínky blednou do historického záznamu, ale jejich svědectví přetrvává jako varování – že práva bezstátních jsou měříkem svědomí světa. Nakonec Sabra a Šatíla není jen příběhem masakru; je to příběh nedokončené otázky 20. století: *jak dlouho lze odkládat spravedlnost, než se historie zopakuje?*

Epilog: Geografie exilu

Nakba a **Sabra a Šatíla** nejsou izolovanými tragédiemi, ale kapitolami jediného kontinua – historií lidských bytostí učiněných neviditelnými mocí, zákonů prohlašovaných, ale neprosazovaných, paměti zbranizované a zapomenuté naopak. Každý okamžik v tomto řetězci nám připomíná, že utrpení, když není uznáno, se reprodukuje v nových formách a na nové půdě.

Slíbená spravedlnost zůstala převážně rétorická. Přesto přetrvávání těch, kteří si pamatují – přeživších, kteří stále drží klíče k zmizelým domovům, dětí, které vyrůstají v uprchlických táborech stále čekajících na návrat – svědčí o něčem nezničitelném: odmítnutí nechat vymazání být konečným verdiktem.

Pokud je v této historii lekce, je to, že žádná bezpečnost postavená na vyvlastnění nemůže vydržet a žádný mír, který vylučuje spravedlnost, nemůže trvat. Dokud nebude ctěno právo vysídlených žít v důstojnosti – ať už návratem nebo uznanou příslušností – bude geografie exilu pokračovat v rozšiřování a duchové **Sabry a Šatíly** budou chodit po našem boku všichni.

Reference

- Al-Hout, B. N. (2004). *Sabra and Shatila: September 1982*. London: Pluto Press.
- Arens, M. (1982). Statements to the *Washington Post*, June 1982.
- Brynen, R. (2022). *Palestinian Refugees in Lebanon*. Beirut: Institute for Palestine Studies.
- Fisk, R. (1990). *Pity the Nation: Lebanon at War*. Oxford University Press.
- Folman, A. (Director). (2008). *Waltz with Bashir* [Film]. Sony Pictures Classics.
- General Assembly of the United Nations. (1947). *Resolution 181 (II): Future Government of Palestine*.
- General Assembly of the United Nations. (1948). *Resolution 194 (III): Palestine - Progress Report of the United Nations Mediator*.
- General Assembly of the United Nations. (1982). *Resolution 37/123: The Situation in the Middle East*.
- International Committee of the Red Cross (ICRC). (1982). *Field Reports on the Lebanon Conflict*. Geneva.
- Israeli Government. (1983). *Report of the Commission of Inquiry into the Events at the Refugee Camps in Beirut (Kahan Commission)*. Jerusalem: State of Israel.
- Khalidi, W. (1992). *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948*. Institute for Palestine Studies.
- Khoury, E. (2006). *Gate of the Sun*. New York: Archipelago Books.

- Peteet, J. (2005). *Landscape of Hope and Despair: Palestinian Refugee Camps*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Security Council of the United Nations. (1982). *Resolutions 508 and 521 (1982): Ceasefire and Situation in Lebanon*.
- Shlaim, A. (2000). *The Iron Wall: Israel and the Arab World*. New York: W. W. Norton.